

УДК 332.36 : 630*182.47/48

ВПЛИВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА СТАН ҐРУНТОВОГО ПОКРИВУ МІЗОЦЬКОГО КРЯЖУ

Б.С. Жданюк

кандидат географічних наук

старший викладач кафедри екології та охорони навколишнього середовища

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

І.П. Ковальчук

доктор географічних наук, професор

завідувач кафедри геодезії та картографії

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано стан ґрунтового покриву Мізоцького кряжу — унікального природно-географічного об'єкта, розташованого на південно-східній окраїні Волинської височини в межах Рівненської області. Виявлено спектр чинників, які зумовили активний розвиток деградаційних процесів. Оцінено масштаби поширення та інтенсивність розвитку площинної й лінійної ерозії, охарактеризовано наслідки її впливу на компоненти природи, умови господарювання та проживання населення. Запропоновано напрями оптимізації природокористування та поліпшення геоекологічного стану кряжу.

Ключові слова: *Мізоцький кряж, ґрунтовий покрив, деградація ґрунтів, ерозійні процеси, землекористування.*

.....

В умовах реформування земельних відносин, змін характеру використання земельно-ресурсного потенціалу України, впровадження ринкових відносин в аграрну сферу, все ширшого використання індустріальних агротехнологій у землеробстві виникає спектр проблем, пов'язаних з активізацією несприятливих з екологічних позицій процесів деградації земель, зі зменшенням уваги до землеустрою, недотриманням науково обґрунтованих сівозмін, повільним впровадженням у практику землеробства системи ґрунтоохоронних і водоохоронних заходів. З цих позицій важливо оцінити стан ґрунтів районів давнього землеробства, до яких належить територія Мізоцького кряжу, виявити існуючі геоекологічні проблеми та обґрунтувати шляхи їх вирішення.

Мізоцький кряж із позицій аналізу геоекологічного стану його ландшафтів і компонентів природи до останнього часу залишався недостатньо вивченим. Із загальногеографічних позицій він охарактеризований у колективній праці за редакцією професора К.І. Геренчука [21]; параметри ґрунтового покриву відображені в праці М.К. Кваші [15], риси рослинного світу — в публікації Т.Л. Андрієнко, Г.М. Антонова, А.В. Єршова [1]; показники сучасного рельєфоутворення — у звітах Г.І. Бровка та ін. («Північгеологія»), працях І.П. Ковальчука [2, 16], а особливості розвитку ерозійних процесів — у публікаціях Б.С. Жданюка [7–10].

Розробленням методів та прийомів оцінювання геоекологічної напруги, займалися М.Д. Гродзинський [3], Г.І. Денисюк [4], І.П. Ковальчук [16], І.П. Ковальчук, М.А. Петровська [17], Ф.М. Мільков [19], В.М. Самойленко [22], П.Г. Шищенко [26] та інші вітчизняні і зарубіжні вчені.

Виходячи з викладеного, ми поставили за мету проаналізувати стан ґрунтів Мізоцького кряжу, їх властивості та зміни під впливом господарської діяльності людини, розвиток площинної та лінійної ерозії, а також геоекологічні наслідки прояву цих процесів. Роботу виконували з використанням методів польових маршрутних, напівстаціонарних, лабораторних, порівняльно-географічних, геоінформаційно-картографічних досліджень та дистанційного зондування, узагальнення та синтезу.

Необхідність дослідження Мізоцького кряжу та його ґрунтового покриву з геоекологічних позицій зумовлена: 1) недостатнім рівнем вивчення стану компонентів навколишнього середовища; 2) високим потенціалом розвитку несприятливих природно-географічних та екологічних процесів; 3) давнім, тривалим та інтенсивним впливом широкого спектра видів господарської діяльності на стан природного середовища; 4) унікальністю Мізоцького кряжу як геолого-геоморфологічного та ландшафтного феномена; 5) високим потенціалом природоохоронної цінності об'єктів Мізоцького кряжу; 6) змінами в землекористуванні.

Унікальність об'єкта наших досліджень — Мізоцького кряжу — полягає насамперед у його фізико-географічному положенні. Він розташований на півдні Рівненської області, на межі Полісся, Малого Полісся та Лісостепу. Мізоцька височина є однією з найвищих частин Рівненщини, її схили підносяться над навколишньою низиною на 100–150 м. Тут зосереджена значна частка ПЗО (природно-заповідних об'єктів), у тому числі РЛП «Дермансько-Мостівський» і НПП «Дермансько-Острозький». Геолого-геоморфологічні особливості території та достатня зволоженість є передумовою формування густої річкової мережі, долини якої здебільшого заболочені. Височина побудована вапняками та пісками, які перекриті лесами та лесоподібними суглинками, що легко піддаються розмиву [5]. Територія горбогір'я пронизана мережею ярково-балкових систем, що створює значні еколого-економічні проблеми і надає регіону унікальної краси, туристичної привабливості.

Ґрунтовий покрив є важливим компонентом екосистем, що забезпечує їхню продуктивність і стійкість до зовнішніх впливів. Ґрунтовий покрив — основний засіб у сільськогосподарському виробництві. Землеробство та інші галузі прямо чи опосередковано ґрунтуються на використанні потенціалу ґрунтової родючості. Разом з тим діяльність людини суттєво впливає на сучасні ґрунтові процеси. Ґрунтовий покрив зазнає надмірного антропогенного навантаження, частково знижує або втрачає свої продуктивні та екостабілізуючі функції. Тому вкрай важливо забезпечити тут раціональне використання та охорону і відтворення родючості ґрунтів.

Сучасні деградаційні процеси суттєво впливають на стан ґрунтів земельного фонду Мізоцького кряжу. Еродовані землі в 1970-х роках займали площу 16969,0 га, або 26,5 %. Через 20 років частка еродованих земель кряжу становила 40,1 %, а сильноеродованих зросла з 5,5 % (1970) до 13,4 % (1990) [24]. На жаль, ці тенденції тривають і в ХХІ ст. Проведені дослідження свідчать, що найбільші площі сильноеродованих ґрунтів зосереджені на територіях Старомощаницької та Гірницької сільрад. Також значно ушкоджені ерозією середньо- та слабоеродовані ґрунти Маломощаницької, Гіницької, Білашівської і південної частини Княгининської сільських рад. Ерозійні процеси на території Мізоцької височини найактивніше розвиваються на лесових породах у центральній та західній частинах височини, де поширені сірі опідзолені, темно-сірі опідзолені, рідше — ясно-сірі опідзолені ґрунти (рис. 1).

Територія кряжу пронизана яружно-балковими системами, котрі розміщені нерівно-

мірно. Основна їхня кількість зосереджена в центральній частині кряжу, що зумовлено морфологією рельєфу та особливостями ґрунтоутворювальних відкладів. Створені нами великомасштабні (1: 50 000) різночасові карти (одна з них відображена на рис. 2) густоти яружно-балкової мережі та її сучасного стану свідчать, що середня їхня густина становить 0,28 км/км², максимальне значення сягає 3,8 км/км². Яружна ерозія завдає значної шкоди народному господарству району, тому вирішення проблеми захисту земельних угідь від процесів лінійної ерозії на території Мізоцького кряжу є одним з пріоритетних завдань землевпорядкування та охорони природи краю.

У результаті проведених досліджень також отримано параметри еродованості ґрунтового покриву і його динаміки в межах Мізоцького кряжу та окремих його частин. Як видно з табл. 1 і 2, землі східної та західної частин Мізоцького кряжу більш еродовані порівняно з землями центральної частини. Така ситуація пояснюється передовсім рисами рельєфу досліджуваної території, зокрема величинами горизонтального і вертикального розчленування її поверхні, значною крутизною схилів. У структурі еродованих земель Мізоцького кряжу до 1970 р. переважали слабо- і середньоеродовані ґрунти (21 % загальної площі земель). На частку сильноеродованих припадало лише 5,5 %.

У 1990-х роках площа еродованих земель на території Мізоцької височини збільшилася в 1,5 раза порівняно з 1970 р. (з 26,5 % до 40,1 %) і становила 25677,5 га. У західній частині кряжу (Дубенський район) ступінь еродованості ґрунтового покриву збільшився майже в 2 рази. При цьому суттєво збільшилася частка сильноеродованих земель — з 5,5 (1970-ті) до 13,4 % (1990-ті роки). Загальна еродованість ґрунтового покриву території як показник активності розвитку поверхневого змиву ґрунту вираховується за формулою [10, 11]

$$K_{e.m.} = \frac{S_{з.з.}}{S_{заг.}}, \quad (4.1)$$

де $K_{e.m.}$ — еродованості території внаслідок розвитку поверхневого змиву ґрунту, в частках від одиниці; $S_{з.з.}$ — загальна площа змитих ґрунтів (слабо-, середньо- і сильнозмитих), га; $S_{заг.}$ — загальна площа агроландшафтів, га.

Загальна еродованість території станом на 1970-ті роки становила 0,37 (37 %), а в 1990-х — 0,56 (56 %).

Ерозійні процеси дестабілізують геоecологічну ситуацію внаслідок надходження продуктів змиву і розмиву ґрунтів у русла малих річок та водосховища, споруджені на них, а також знижують родючість ґрунтів та якість

Рис. 1. Ґрунтова карта Мізоцького краю (складено авторами за [2, 16])

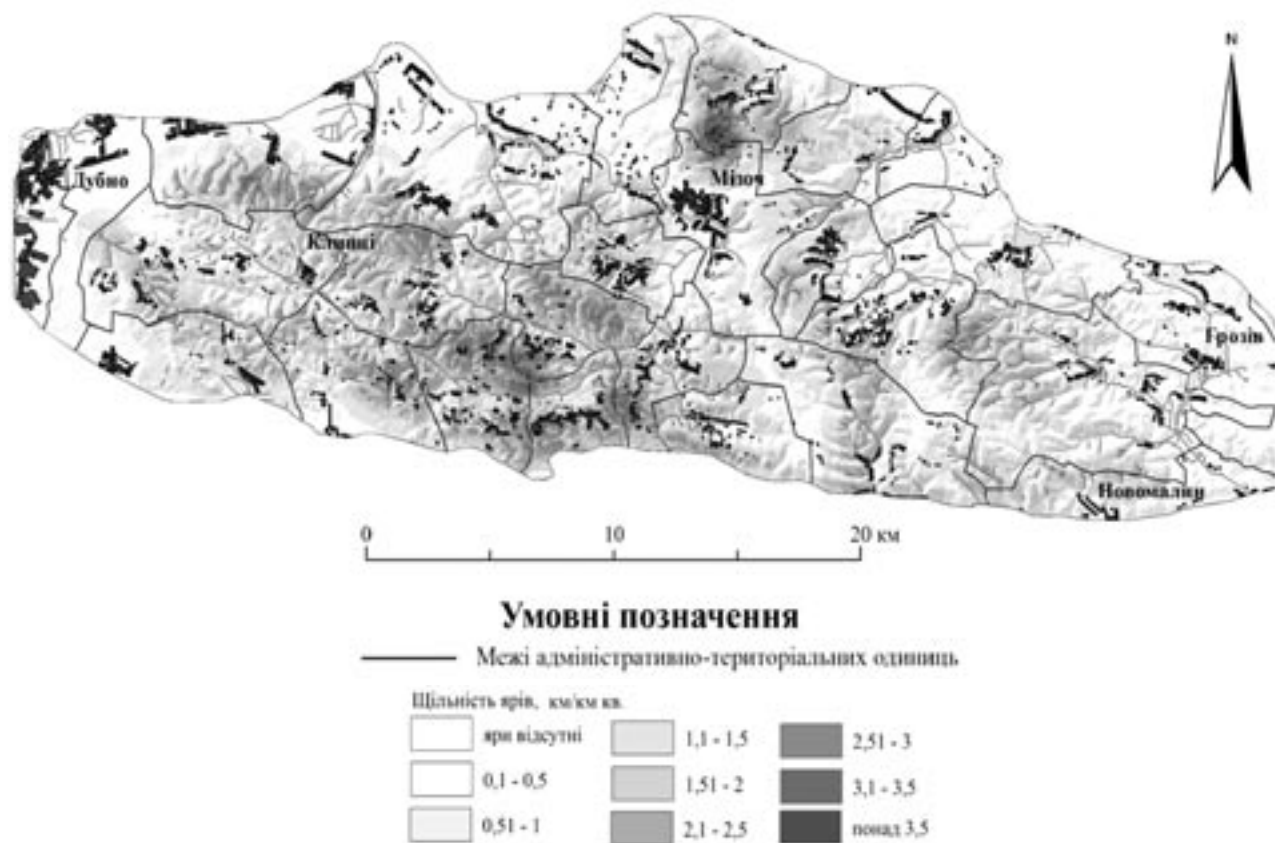

Рис. 2. Густота ярів Мізоцького кряжу станом на 1978 р.

Таблиця 1

Ступінь еродованості ґрунтового покриву різних частин Мізоцького кряжу

Ступінь еродованості	Західна частина		Центральна частина		Східна частина	
	1970-ті роки, %	1990-ті роки, %	1970-ті роки, %	1990-ті роки, %	1970-ті роки, %	1990-ті роки, %
Слабоеродовані	8,1	17,8	8,8	9,6	13,7	16,0
Середньоеродовані	5,6	8,5	8,8	13,7	18,0	14,3
Сильноеродовані	6,2	13,1	5,8	13,7	4,5	13,5
Разом	19,9	39,4	23,4	37,0	26,2	43,8

Таблиця 2

Динаміка еродованості ґрунтового покриву Мізоцького кряжу

Ступінь еродованості	Площа (га) і співвідношення за роками досліджень (%)			
	1970-ті роки		1990-ті роки	
	Площа, га	% загальна площа кряжу	Площа, га	% загальна площа кряжу
Слабоеродовані	6531,4	10,2	9284,9	14,5
Середньоеродовані	6915,7	10,8	7812,1	12,2
Сильноеродовані	3521,9	5,5	8580,5	13,4
Разом	16969,0	26,5	25677,5	40,1

вироснути на них сільськогосподарських культур, погіршують умови обробітку ґрунту та ін.

Щоб поліпшити геоекологічну ситуацію, необхідно вирішити проблему захисту ґрунтів від площинної ерозії. У структурі еродованих земель станом на 1990 р. 14,5 % займали слабоеродовані, 12,2 % — середньоеродовані і 13,4 % — сильноеродовані. Якщо врахувати, що щорічні втрати гумусу на слабоеродованих ґрунтах становлять до 12 т/га, середньоеродованих 12–25 т/га, сильноеродованих 25–50 т/га, то можна констатувати, що середньорічні втрати ґрунтів Мізоцького кряжу внаслідок ерозії сягають близько 700 тис. т. Якщо зважити, що середнє значення вмісту гумусу в ґрунтах кряжу становить 2,5 %, то щорічні його втрати перевищують 17,5 тис. т. На території кряжу переважають сірі опідзолені, ясно-сірі, сірі-лісові, темно-сірі ґрунти, вміст гумусу в орному шарі яких становить від 1,4 — (сірі лісові) до 3,7 % (чорноземи опідзолені) (табл. 3). Як видно з табл. 3, за два десятиліття при екстенсивному веденні сільського господарства та значному ураженні району площинною і лінійною ерозією вміст гумусу в ґрунтах зменшився максимально на 1,3 % (у чорноземах опідзолених на території Верхівської сільради), при цьому середні втрати коливаються в межах 0,1–0,4 %.

Частина змитих продуктів відкладається в днищах балок, на заплавах річок, біля підніжжя схилів, а до 30–35 % потрапляє в русла малих річок, ставки та водосховища, замулюючи їх та сприяючи розвитку процесів евтрофікації і погіршуючи якість поверхневих вод. Свій вклад у цей процес вносить також яружна ерозія. Найактивніше ці явища розвиваються в басейнах річок Збитинка, Піщанка, Бущанка. Беручи початок у найвищій частині Мізоцької височини, майже від вододілу з Іквою, де висо-

ти сягають 325...340 м, річка Збитинка дренує осьову частину припіднятого блоку, не приймаючи жодної притоки протягом 21,4 км, аж до виходу в Острозьку прохідну долину. В неї впадають короткі, але глибокі яри, вироблені в крейді [10].

Щоб зменшити потенціал розвитку яружної та площинної ерозії, необхідно впровадити науково-обґрунтований підхід до нарізки полів, контурну організацію обробітку орних земель, підібрати оптимальну структуру сівозмін та забезпечити впровадження ґрунтозахисних прийомів обробітку ґрунту на схилістих землях у поєднанні із заходами, спрямованими на підвищення родючості ґрунтів. Доцільно також поступово збільшувати дози внесення органічних добрив, вилучати із сільськогосподарського використання сильно змиті ґрунти з подальшим їх залуженням і залісненням [11, 19].

Ще однією проблемою регіону, пов'язаною із земельними ресурсами, є незадовільний стан меліорованих земель. Їх нараховується 4653,9 га (табл. 4). За допомогою системи каналів відкритого типу та гончарного дренажу осушено 7,27 % території Мізоцького кряжу [12–14]. Меліоративні системи, в основному діють незадовільно. Існує багато проблем з їхнім функціонуванням, на вирішення їх необхідна значна кількість коштів, яких немає ні в місцевих, ні в обласних бюджетах. Основними проблемами меліоративних каналів є замулення днищ, заростання берегів чагарниками та гігрофітами, скидання сміття та побутових відходів у канали. На прикладі західної частини кряжу, яка найбільше осушена, проаналізуємо структуру угідь меліорованих земель. Їх площа становить 2246,1 га, або 11,1 % території району; під ріллею зайнято 7,0 % осушених земель, під сіножатями і пасовищами — 2,4 та 1,7 % відповідно.

Таблиця 3

Динаміка вмісту гумусу в ґрунтах Мізоцького кряжу, по сільрадах

Назва ґрунтів	Вміст гумусу, %									
	Мала Мощаниця		Миротин		Верхів		Ступно		Уїздці	
	1970-ті роки	1990-ті роки	1970-ті роки	1990-ті роки	1970-ті роки	1990-ті роки	1970-ті роки	1990-ті роки	1970-ті роки	1990-ті роки
Ясно-сірі	1,6	1,5	—	—	—	—	1,9	1,6	—	—
Сірі-лісові	2,7	1,9	2,3	2,2	—	—	2,1	1,4	—	—
Темно-сірі	—	—	—	—	2,0	1,9	—	—	2,4	2,1
Чорноземи опідзолені	—	—	—	—	3,7	2,0	—	—	2,9	2,5

Таблиця 4

Розподіл меліорованих земель по території Мізоцького кряжу

Назва угідь	Західна частина		Центральна частина		Східна частина		Усього	
	га	% від площі території	га	% від площі території	га	% від площі території	га	% від площі території
Площа меліорованих земель	2246,1	11,1	1758,7	5,68	649,1	5,05	4653,9	7,27
Площа території	20223,0	100	30966,0	100	12845,0	100	64034,0	100

Надзвичайно важливе значення для сільськогосподарського виробництва має застосування мінеральних та органічних добрив. Правильний вибір доз, термінів і способів внесення їх, співвідношення поживних елементів сприятиме відтворенню природної родючості ґрунту, підвищенню врожайності і поліпшенню якості рослинницької продукції. Разом з тим з таким підходом можна виключити забруднення ґрунтів і сільськогосподарської продукції токсичними елементами та сполуками. Зараз без широкого застосування мінеральних та органічних добрив, пестицидів на фоні підвищення культури землеробства, а також без поліпшення технічних та економічних факторів, збереження і відтворення природних ресурсів неможливий подальший розвиток сільського господарства і виживання людства [20].

У 2009 р. у регіоні досліджень було засіяно 53,1 тис. га площі, з них понад 64 % становили удобрені землі. Найбільші площі земель, на які вносилися органічні та мінеральні добрива, зосереджені на території Дубенського та Здолбунівського районів (табл. 5), де ними зайнято відповідно 10,12 і 22,58 тис. га, або 74 і 78 %. Під урожай 2009 р. внесено 6458,67 т діючої речовини мінеральних добрив, з них азотних — 3454,98 т, фосфорних — 1247,06, калійних — 1799,83 т [5, 6]. Співвідношення внесених поживних речовин (N:P:K) при цьому становило

1:0,4:0,5 при рекомендованому 1:0,8:1. Внесення поживних речовин на 1 га посіву сільськогосподарських культур на Мізоцькому кряжі і прилеглої території становить 111,9 кг/га, в Дубенському районі цей показник сягає 138,5, в Острозькому — 64,9 кг/га. Найбільше азотних та калійних добрив вноситься в східній частині кряжу — 40,5 і 40,1 кг/га. У центральній частині в ґрунти вносилося 26,5 і 40,1 кг/га фосфорних добрив (табл. 6). Найменше мінеральних добрив вноситься в ґрунти Острозького району, що пояснюється соціально-економічними умовами та родючішими ґрунтами [25]. Удобрена мінеральними добривами площа в Дубенському районі становить 10 122,12 га (78 %), у Здолбунівському — 22583,30 га (74 %), в Острозькому — 5286,47 га (55 %).

Щодо застосування органічних добрив, то в 2009 р. на землі Мізоцької височини і прилеглої території внесено 103,35 тис. т органічних добрив, або становило 2,2 т/га у Дубенському і Здолбунівському районах. У центральній частині кряжу удобрюється органічним добривами 7 % посівних площ, у Дубенському — 4,8 % (див. табл. 5). Найнижчий показник щодо внесення органічних добрив на 1 га посіву в Острозькому районі — 0,8 т/га, при цьому удобрюється лише 2,1 % посівної площі [23]. Усі ці факти свідчать про дуже негативні тенденції з внесенням органічних добрив у ґрунти кряжу.

Таблиця 5

Внесення органічних добрив на території Мізоцького кряжу і його частин станом на 2009 р.

Назва району	Посівна площа, га	Внесено органічних добрив		Удобрена площа органічними добривами	
		тис. т	т/га	га	%
Дубенський	12977,08	28,54	2,2	622,89	4,8
Здолбунівський	30517,97	67,13	2,2	2136,25	7,0
Острозький	9611,76	7,68	0,8	201,84	2,1
Разом	53106,81	103,35		2960,98	

Джерело: [укладено за 5, 6].

Таблиця 6

Внесення мінеральних добрив на території Мізоцького краю і його частин станом на 2009 р.

№	Назва району	Посівна площа, га	Удобрена площа мін. добривами		Внесено мін. добрив, т поживних речовин				Внесено мін. добрив на 1 га, кг поживних речовин			
			га	%	усього	N	P	K	усього	N	P	K
1	Дубенський	12977,08	10122,12	78	1797,32	973,28	303,66	520,38	138,5	75,0	23,4	40,1
2	Здолбунівський	30517,97	22583,30	74	4037,51	2160,67	793,46	1083,38	132,3	70,8	26,0	35,5
3	Острозький	9611,76	5286,47	55	623,84	321,03	149,94	196,07	64,9	33,4	15,6	20,4
4	Разом (середнє)	53106,81	37991,89	64	6458,67	3454,98	1247,06	1799,83	–	–	–	–

Джерело: [укладено за 5, 6].

Таблиця 7

Придатність земель Мізоцького краю та прилеглої території до ведення органічного землеробства [укладено за 24]

Адміністративні райони	Обстежена площа, га	Придатність земель району до ведення органічного землеробства	Примітка
Дубенський	47,2	Придатні	Незначна частина території із забрудненням Sr, низький вміст N, K, вміст гумусу <2,2%
Здолбунівський	21,5	Придатні	Незначна частина території із забрудненням Sr, низький вміст N, вміст гумусу <2,2%
Острозький	29,5	Придатні	Незначна частина території із забрудненням Sr, низький вміст N, вміст гумусу >2,5%

Згідно з даними багаторічних обстежень Рівненського обласного державного проектно-технологічного центру охорони родючості ґрунтів та якості продукції (табл. 7), землі Мізоцької височини та прилеглої території відповідають вимогам органічного землеробства. Ґрунтовий покрив досліджуваної території характеризується незначним забрудненням Sr та низьким вмістом легкогідролізованого азоту, а ґрунтовий покрив Дубенського району — ще й недостатнім вмістом обмінного калію [23].

В умовах інтенсифікації сільськогосподарського виробництва значно посилюється роль біологізації землеробства та використання місцевих біоресурсів для збереження і підвищення родючості ґрунтів. У регіоні доцільно використовувати торф та зелені добрива, основу яких становлять сидеральні культури (гірчиця біла, суріпка, редька олійна, ріпак озимий та ярий). Для поліпшення стану навколишнього природного середовища у зв'язку з використанням мінеральних добрив рекомендується [25]: 1) удосконалювати внесення мінеральних добрив внаслідок впровадження технологій підкореневого підживлення культур; 2) щоб

зменшити втрати та накопичення в ґрунті азоту, рекомендується використовувати азотні добрива в амідній та амонійних формах і зближувати строки їх внесення зі строками висівання культур; 3) щоб поліпшити екологічну ситуацію та зменшити забруднення річкових систем поверхневими стоками з полів, рекомендується зберігати добрива на спеціально облаштованих майданчиках (у разі неможливості максимального скоротити строки збереження мінеральних добрив на полях) та створити фітобар'єри, які регулюватимуть поверхневий стік і змив з полів; 4) використовувати сертифіковані, екологічно безпечні та висококонцентровані мінеральні добрива; 5) удосконалювати існуючі технології застосування хімічних засобів захисту рослин від шкідників та бур'янів. Для вирішення цього завдання, рекомендується організувати інтегровану систему захисту рослин, що включатиме біохімічні, агротехнічні й хімічні методи боротьби зі шкідниками та бур'янами.

ВИСНОВКИ

1. У структурі ґрунтового покриву Мізоцького краю виокремлено 21 різновид ґрунтів,

об'єднаних у 10 типів. Домінантну роль відіграють ясно-сірі, сірі опідзолені, темно-сірі та чорноземи опідзолені, які поширені на 60,19 % площі кряжу.

2. Еродованість ґрунтового покриву станом на 1970-ті роки становила 37, а в 1990-их зросла до 56 %. У структурі уражених ерозією земель станом на 1990 р. 14,5 % займають слабоеродовані, 12,2 % — середньоеродовані і 13,4 % — сильно еродовані. Середньорічні втрати ґрунтів Мізоцького кряжу внаслідок ерозії становлять близько 700 тис. т. При середньому вмісті гумусу в ґрунтах кряжу 2,5 % щорічні втрати гумусу перевищують 17,5 тис. т.

3. Ерозійні процеси дестабілізують геоecологічну ситуацію (внаслідок надходження продуктів ерозії в русла малих річок та водойми, а також зниження родючості ґрунтів, погіршення умов їхнього обробітку та якості вирощуваних культур).

4. В умовах інтенсифікації сільськогосподарського виробництва значно посилюється роль біологізації землеробства та використання місцевих ресурсів для збереження і підвищення родючості ґрунтів — торфу та зелених добрив, основу яких становлять сидеральні культури (гірчиця біла, суріпка, редька олійна, ріпак озимий та ярий).

5. Комплексне вирішення геоecологічних проблем Мізоцького кряжу забезпечить збереження і відтворення родючості ґрунтів, підвищить ефективність землекористування, покращить умови життя населення краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т.Л. Край лісів та імлістих боліт / Т.Л. Андрієнко, Г.М. Антонова, А.В. Єршов — Львів: Каменяр, 1988. — 86 с.
2. Бровко Г.І. Звіт про геолого-екологічні дослідження, вивчення сучасних екзогенних геологічних процесів на території Волинської, Рівненської областей / Бровко Г.І. — Рівне: ПДРГП «Північгеологія», 2005. — 120 с.
3. Гродзинський М.Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень / М.Д. Гродзинський — К.: Лікей, 1995. — 233 с.
4. Денисик Г.І. Регіональне антропогенне ландшафтознавство / Г.І. Денисик, О.В. Тімець. — Вінниця: Едельвейс і К, 2010. — 168 с.
5. Довкілля Рівненщини: [за матеріалами доп. про стан навколиш. природ. середовища Рівненської області у 2010 році] / за ред. М.С. Міщенкої, Т.Ю. Бутковської. — Рівне, 2011. — 124 с.
6. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2009 р. / за ред. П.Д. Колодича. — Рівне, 2010. — 220 с.
7. Жданюк Б. Історія дослідження ерозійних процесів на території Мізоцького кряжу /

- Б. Жданюк // Історія Української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. — Тернопіль, 2011. — Вип. 23. — С. 63–69.
8. Жданюк Б.С. Сучасний стан земельних ресурсів Мізоцького кряжу / Б.С. Жданюк, І.П. Ковальчук // Матеріали між нар. наук.-практ. конференції «Земельні ресурси та земельні відносини: стан, проблеми реформування, перспективи оптимізації». — 2011. — С. 81–85.
 9. Жданюк Б.С. Морфометричний аналіз ярів Мізоцького кряжу / Б.С. Жданюк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. — Сер. «Географічні науки». — 2009. — № 8. — С. 25–30.
 10. Жданюк Б.С. Особенности распространения и интенсивность развития эрозионных процессов на территории Мизочского кряжу (Ровенская область, Украина) / Б.С. Жданюк // Рельеф и экзогенные процессы гор. Материалы Всероссийской научной конференции с международным участием, посвященной 100-летию со дня рождения доктора географических наук, профессора Л.Н. Ивановского. — Иркутск: Изд-во Института географии им. В.Б. Сочавы СО РАН, 2011. — Т. 1. — С. 97–100.
 11. Заславский М.Н. Эрозиоведение: Учебник для студентов географ. и почв. спец. вузов / М.Н. Заславский. — М.: Высш. шк., 1983. — 320 с.
 12. Звіт про наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях Здолбунівського району (станом на 1 січня 2010 р.). — Здолбунів, 2010.
 13. Звіт про наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях Острозького району (станом на 1 січня 2010 р.). — Острог, 2010.
 14. Звіт про наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях Дубенського району (станом на 1 січня 2010 р.). — Дубно, 2010.
 15. Кваша М.К. Ґрунти Рівненської області / М.К. Кваша. — Львів: Видавництво «Каменяр», 1970. — 99 с.
 16. Ковальчук І.П. Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз / І.П. Ковальчук. — Львів: Ін-т українознавства, 1997. — 404 с.
 17. Ковальчук І.П. Геоecологія Розточчя / І.П. Ковальчук, М.А. Петровська. — Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. — 192 с.
 18. Ковальчук І.П. Природно-заповідний фонд Мізоцького кряжу: сучасний стан, його картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування / І.П. Ковальчук, Ю.М. Андрейчук, Б.С. Жданюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук пр. / за заг. ред. Ф.В. Зузука. — Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. — 2012. — № 9. — С. 374–382.
 19. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты: очерки антропогенного ландшафтоведения / Ф.Н. Мильков. М.: Мысль, 1973. — 224 с.
 20. Назаров Н.Н. Овражная эрозия в Прикамье / Н.Н. Назаров. — Пермь: Изд-во ПГУ, 1992. — 189 с.

20. Природа Ровенської області / Під ред. К.І. Геренчука. — Львів: «Вища школа», 1976. — 156 с.
21. *Самойленко В.М.* Географічні інформаційні системи та технології: підручник / В.М. Самойленко. — К., 2010. — 448 с.
22. Статистичний щорічник Рівненської області за 2009 рік / Держкомстатистики України. Рівненське обласне управління статистики / за ред. Ю.В. Мороза. — Рівне, 2010. — 576 с.
23. Технічний звіт про корегування матеріалів крупномасштабного обстеження ґрунтів Дубенського, Здолбунівського та Острозького районів Рівненської області. / Українська академія аграрних наук, Український науково-дослідний і проектно-вишукувальний інститут по землеустрою УкрНДІземпроект. — К., 1988–1991 рр.
24. *Шевчук Г.М.* Еколого-економічне обґрунтування органічного сільськогосподарського виробництва (на прикладі Рівненської області) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
25. *Шищенко П.Г.* Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании / П.Г. Шищенко. — К.: Фитосоцицентр, 1999. — 284 с.

УДК 332.3 : 122

COMPREHENSIVE LAND MANAGEMENT — A GUARANTEE OF SUSTAINABLE NATURE USING

O. Kovaliv

PhD in Economics

Senior scientific Researcher

N. Gnativ

postgraduate student

Institute of Agroecology and Environmental Management of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

Development trends of reformation and regulations of land relations in Ukraine are studied. The necessity of modernized integrated State land management realization as a compulsory measure for State Regulatory Policy implementation in the sphere of land relations and environmental management is outlined. It is proved that integrated State land management is the only real tool for transparent and harmonious development of the territory. With the help of this approach problematic aspects could be corrected that have been missed during the process of land privatization.

Key words: *land management, land information system, market economy, land reformation, natural resources.*

We know that development of each specific state and its territory depends on many factors in general. The basis of life-sustaining activities are available land and other natural resources. That is why the condition and the level of peoples' vital success depends on these factors, especially on the condition of protection and sustainable use of natural resources. Each civilized state when conducting land and agrarian reforms according to the national interests, outlines the goals and ways of transformations considering their perspective. At the same time, all the reforms and privatization process are accompanied by appropriate practices of land management that conducted by the relevant institutions.

Possessing 60,4 million ha of land within the borders of Ukraine, which is in the truest sense of the word «tuffed» with useful natural

resources, especially valuable soils, Ukrainians just yet have not felt real ownership of its main national wealth and use of it.

Such a condition it is wise to consider regular because in Ukraine so-called «land reform» that have been carried out over more than two decades continues to be actual and considered to be incompleting. Its consequences were not predictable because integrated State land management as the main instrument of forecasting, planning and implementation of design decisions — was not fully engaged.

Under these conditions, having not forming the real agricultural tenure ownership and land use for family type the optimal substantiation (size, form and content), dozens of super large agricultural holdings with a land bank of 20 to 800 thousands of ha of fertile land have appeared in Ukraine.